

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1988
FORFATTER:	Torsten Sørensen
TITEL:	Bartskærer og kirurger i Kolding indtil midten af 1800-tallet.
KORT RESUME:	Om bartskærer fra 1544 – og kirurger fra 1772 bl.a. Johan Carl Sager, Johannes Kræmer, J. C. Gravenhorst og Peter A. C. Rosendahl.

Bartskærer og kirurger i Kolding indtil midten af 1800-tallet

Af Torsten Sørensen

I 1566 skrev dronning Dorothea til sin søn, Frederik II, at Kolding kun havde én barber, som man ikke kunne undvære af hensyn til daglige sygdomstilfælde; hun bad derfor om, at Kolding by måtte blive fritaget for at stille med ham til militærtjeneste. En barber var nemlig en meget vigtig person. Han var den tids kirurg og kaldtes også bartskær, balber eller feltskær.

Bartskærgerningen var et håndværk, hvorimod lægerne betragtede deres gerning som en kunst, for de var uddannede ved universitetet og læste i bøger. Det gjorde en bartskær sædvanligvis ikke. Han fik derimod en praktisk uddannelse, hvor han først stod i lære som dreng, inden han som svend gik nogle år på valsen. Efterhånden ønskede regeringen dog at have en vis kontrol med bartskærernes uddannelse, og i 1668 bestemtes det, at ingen kunne optages i bartskærlauget, før han havde bestået en eksamen ved det medicinske fakultet i nærværelse af nogle af de ældste mestre. Denne bestemmelse blev nogenlunde fulgt i København, men at det kneb i provinsen fremgår af, at det københavnske barberlaug i 1708 beklagede sig over, at der på landet og i købstæderne var adskillige personer, der nedsatte sig og ernærede sig af barberkunsten uden at være blevet eksamineret.

På det tidspunkt var der overalt i Europa ved at ske en forandring i kirurgernes uddannelse. I Danmark kom en resolution af 30. april 1736, hvori det bestemtes, at der skulle oprettes en selvstændig læreanstalt for kirurgien, *Theatrum anatomico-chirurgicum*, som ikke blot skulle stå for al kirurgisk uddannelse og eksamination, men også for ansættelsen af kirurgerne

og tilsynet med dem. Denne institution fungerede i adskillige år. Men som tiden gik, indså man det nødvendige i en fuldstændig adskillelse af barbervæsenet og den kirurgiske uddannelse. Det fik man i 1785 med oprettelsen af Det kongelige kirurgiske Akademi, der var en selvstændig lægeskole ved siden af det medicinske fakultet, og som i det følgende halve århundrede uddannede langt de fleste af Danmarks læger.

Lidt efter lidt blev det skik at tage eksamen både på akademiet og universitetet, og denne skik blev lovfæstet i 1837. Året efter afholdtes for første gang en fælles medicinsk-kirurgisk eksamen, og fra 1. januar 1842 blev al lægeuddannelse henlagt til det lægevidenskabelige fakultet, som det medicinske fakultet nu kaldtes. Samtidig blev Kirurgisk akademi nedlagt som selvstændig læreanstalt, og dermed var den epoke forbi, hvor man kunne »nøjes med« at uddanne sig til bartskær eller kirurg.

Selv om der fra de ældste tider har været bartskærer i Kolding, er det først fra den tid, da dronning Dorothea boede på Koldinghus, at vi kender navnene på nogle af dem. Claus Bartskær nævnes 1544, og han var i 1554 indblandet i en retssag om en ejendomshandel. En anden var Hans Jensen, som omtales 1561-67, og som muligvis er identisk med den Hans Bartskær, der findes på den ældste grundejerliste i Kolding.

Først omkring 1640 finder vi igen navne på bartskærer. Hans Holbruck er muligvis den samme som den Hans Bartskær, der nævnes i Koldinghus lens regnskab 1613-14; i øvrigt var byen i midten af 1600-tallet ret selvforsynet med bartskærer, bl.a. Hans Antonsen

Muus, som fungerede i tre år, inden han flyttede til Odense, hvor han døde 1666.

Peter Kruckow kendes fra en ligprædiken over Erik Pors til Nørgaard, som døde 1645 i Kolding, selv om han havde været under Kruckows behandling. Kruckow selv døde i 1654 formentlig af pesten, som hærgede på det tidspunkt. En slægtning af ham, Daniel Christensen Kruckow, fik i 1677 fra kærnerkassen udbetalt 24 rigsdaler, som han havde udlagt til barts-kær-kistens »videre Forbedring«.

Også slægten Thorbrøgger (Thorbrygger) virkede som kirurger. Claus Thorbrøgger nævnes i 1643, men fungerede vistnok også tidligere. Hans indsats omtales desuden i Tingbogen i 1650, hvor byens torv var skueplads for en duel mellem to skomagere; den ene fik et kårdestød i armen, som blev forbundet af Claus Thorbrøgger. To sønner af ham, Lorentz og Gert Clausen Thorbrøgger, var også barts-kærere i Kolding. Sidstnævnte blev i 1679 gift med Kirsten Eriksdatter og fik med hende sønnen Claus Gertsen Thorbrøgger. Om ham vides, at han kaldtes kirurg i 1714; det er dog tvivlsomt, om han har fungeret her i byen, men udelukkes kan det vel ikke, at han er identisk med den barts-kær, der omtales i Vonsild kirkebog under 5. marts 1705, hvor en stakkels kvinde døde efter at være blevet stangt »i lifuet i hendis egen gaard, at hendis tarme veltede ud, endog de blefue aff m. Claus Thor Borg, barts-kær i Colding, indheftede igien oc forbunden — — «.

Om en del af de barts-kærere, der er anført i tabellen, ved man ikke meget, og hos flere er der tvivl om, i hvor stort omfang de overhovedet har virket i Kolding. Andre kender man heldigvis mere til, og om Nikolai Barner ved man, at han havde et meget stridbart sind og var en temmelig hidsig person. Han var regimentfelt-kær og blev 30. november 1702 gift i Kolding med farver Peder Bahnsens velstående enke Hedvig, der var datter af borgmester Baltzer Nielsen. Barner kom senere i strid med hustruen, og i 1705 blev ægteskabet

opløst. Nogle år forinden havde han gjort sig bemærket ved at fare løs på byfogeden Niels Olufsen, som »fik et Øredask, saa han faldt om, og bagefter slæbte Feltskæren den arme Byfoged ved Haaret rundt omkring paa Gulvet«. Muligvis er Nikolai Barner den samme barts-kær, der omtales i Vonsild kirkebog under 26. december 1699 som »den forstandig oc saare forfarne m. Nicolai«.

Jens Møller nævnes i Vonsild kirkebog den 27. august 1699 og kan være identisk med den Jens Jensen Møller, der ved sin begravelse i Kolding den 2. november 1699 kaldes »Chirurg«.

Den 18. december 1700 blev Hans Madsen Bach privilegeret enebarts-kær på betingelse af, at han kunne bestå eksamen. Det er formentlig det første kongelige privilegium, der er udstedt til en kirurg i Kolding. Imidlertid bestod Hans Madsen Bach ikke prøven, og derfor blev privilegiet året efter givet til Johan Jørgen Buckfisch, som dog ikke indløste det, og som sikkert aldrig har praktiseret her i byen. Derimod fortsatte Bach vistnok sin virksomhed, indtil han den 29. april 1716 på grund af svaghed afstod pladsen til Lambert Frederik Engvarij.

L. F. Lambert fortsatte privilegiet som enekirurg, og han er nok den første eksaminerede kirurg i Kolding, idet hans eksamensbevis er dateret 6. april 1716. Han praktiserede til sin død i maj 1754, hvorefter hans enke, Marie Elisabeth Klyvers, fik tilladelse til at beholde privilegiet og lade forretningerne besørge af en eksamineret svend. Hun ansatte Alexander Hendrik Flock, som imidlertid ikke kunne bestå eksamen. Han indstillede sig første gang 29. marts 1757, men desværre blev det erklæret om ham, at han ikke kunne betros at udføre kirurgiske operationer. En måned senere prøvede han igen, men blev atter afvist, og først i 1774 lykkedes det ham at bestå. På trods af manglende attest på sin kunnen, fik han allerede 30. november 1759 enbevilling som stadskirurg efter to år forinden at være blevet gift med Engvarij's datter Kirstine

Margrethe. I 1761 flyttede han til Horsens, fordi Kolding angiveligt var for fattig til at ernære ham.

Medens Flock var i Kolding, havde armeen også sine regimentskirurger. Lorentz Andersen var en af dem; han havde fået eksamen i 1739 og fungerede som feltskær, indtil han i 1751 blev garnisonskirurg i Kolding. Her var han ansat indtil 1761, da han fik stilling som stabskirurg, hvis væsentligste opgave det var at inspicere både regimentfeltskærerne og felthospitalernes overkirurger.

Andersens afløser var Joakim Hollin, der med nød og næppe havde bestået den kirurgiske eksamen i 1758. Om ham hedder det, at han skulle være forpligtet til ved »forekommende Patienter ved Bataillon en at konsultere gode og erfarne Practici i Armeen«.

Jens Henrik Fertig overtog enebevillingen som stadskirurg efter Flock, men også han forlod byen, fordi han ikke kunne tjene til livets ophold.

Efter Fertigs afrejse kneb det med at få stillingen besat trods annoncering i aviserne; først i 1771 lykkedes det, men i den mellemliggende tid havde man feltskærerne, bl.a. Gottlieb Wilhelm Silchmüller, der praktiserede i Kolding 1762-69.

Imidlertid var det en alvorlig sag, at Kolding ikke havde en kirurg ansat, og derfor skrev borgmester Hans Junghans i slutningen af 1770 til kongen, at da ingen tilsyneladende havde været interesseret i stillingen som kirurg, var der mange mennesker, både unge og gamle, der »forkortes i deres Levetid, som det sidste afvigte Aar gav kendelig Prøve paa, da der bortdøde en stor Mængde af hidsig Feber og andre Sygdomme. Ligesom denne Mangel haves for Byen, haves den og for Amtet, og det herværende gode Apotek svækkes saa yderlig, at det til sidst maa gandske undergaa«.

Junghans foreslog, at en nyansat kirurg aflønnedes med tre skilling af hver tønne hartkorn mod, at kirurgen forrettede alle synsforretninger og obduktioner i amtet. Efter en del forhandlinger blev der ved kongelig reskript af 14. januar 1771 oprettet et kirurgiat, der

blev besat med regimentskirurg Martin Sørensen. Han forlod imidlertid allerede byen året efter, da hans regiment blev forflyttet til Viborg. Men den faste aflønning havde tydeligvis gjort embedet mere tillokkende, og nu meldte der sig fire ansøgere, af hvilke man foretrak Johan Carl Sager. Han blev ansat 26. november 1772 med pålæg om at bosætte sig i Kolding og fik ret til at praktisere i Kolding købstad og i Koldinghus amt.

Johan Sager boede i Låsbygade med sin familie og var senere indblandet i oprettelsen af det første amtsygehus i Kolding i 1785. Han døde kun 46 år gammel den 23. februar 1788, og nogle dage senere indsendte en anonym forfatter følgende digt til Ribe Stifts Adresse-Contoir Efterretninger:

Tanker ved Doctor Sagers Grav i Colding den 29de Februar 1788:

Kun sjelden Colding brav Mands Død beklager.
Er dette ej en Lykke?
Saa skulde man vel tykke.
Men vend og Tanken til en anden Side hen.
Og Lykke skal du ikke kalde det, min Ven.
Hvor lidet er, kun lidt kan tabes.
Faa gode levende, faa gode og begraves.
Føl smerte da ved Graven for vor Sager.
Hvis du ej kan, ej vil, man dig, end levende, beklager.

Selv om der muligvis var tale om en spøg, blev det ikke opfattet som sådan af Koldings borgere; de opfattede tværtimod digtet som en fornærmelse og skrev den 14. marts 1788 et brev til byens magistrat, som man bad om at sørge for »Satisfaction og Fyldestgørelse for den Foragt, Byen udi forommeldte Vers er tilføjet«. Magistraten fandt sagen så alvorlig, at den videresendte den til stiftamtmanden i Ribe, som svarede den 19. marts 1788, at hvis man i Kolding følte sig fornærmet over digtet, kunne man klage til det Danske Cancelli i Kø-

Hans Junghans (1725-1818). Borgmester i Kolding 1759-1797. Han sørgede for, at det første amts- og stadskirurgiat blev oprettet i 1771. Silhuet af borgmesterparret.

benhavn. Men dertil henvendte man sig nu ikke!

Imidlertid medførte Sagers død også andre skrivelser af mere alvorlig karakter. Stiftbefalingsmanden i Ribe og amtmanden over Koldinghus amt skrev nemlig til kancelliet, at det var upraktisk, at distriktets kirurg boede i Kolding, som »er en Udkant af Landet«, og specielt gjorde man opmærksom på, at »Veile Kiøbstad, frem for andre Kiøbstæder, har maattet savne en Chirurgus«.

Denne henvendelse førte til et kongeligt reskript af 19. september 1788, hvori bestemtes, at »I steden for een Chirurgus maae der beskikkes 2de Chirurgi i Koldinghus Amt, hvoraf den Ene skal boe i Kolding, samt være samme Byes Chirurgus, og tillige Districts-Chirurgus i Elboe-, Brusk-, Aanst- og Slaugs Herreder, og den Anden boe i Vejle, samt være denne Byes Chirurgus, og tillige Districts-Chirurgus i Holmans-, Jerløv-, Nørvangs- og Tyrrild Herreder«. Lønningen blev fastsat til 150 rigsdaler, som skulle fordeles på distriktet efter nærmere bestemmelser.

Den første, der blev ansat efter den nye ordning, var

Johannes Christian Kræmer. Han var distriktskirurg i Viborg, da han den 19. september 1788 fik stillingen i Kolding. Han interesserede sig for fødselshjælp, og det er formentlig hans skyld, at Kolding i 1797 for første gang fik en jordemoder ansat, der var uddannet ved fødselsstiftelsen i København.

Det var distriktskirurgens pligt at føre tilsyn med amtets sygehus, og den 16. februar 1796 udarbejdede Kræmer den første instruks for sygepasseren ved sygehuset, en afskediget rytter Hans Høst, som sammen med sin kone passede de syge efter kirurgens ordinationer.

I 1798 rettede inspektøren ved kolonierne i Frederikshåb, C. J. Lindenhau, nogle bebrejdelser mod Kræmer. Årsagen var, at nogle patienters helbredelse tilsyneladende trak ud, og Lindenhau antydede, at dette skyldtes Kræmers travlhed, og at distriktskirurgen ikke besøgte de syge så ofte, som det behøvedes. Hertil svarede Kræmer, at mange besøg ikke helbredte patienterne, men derimod »Medicamenterne og alt hvad dertil hører«. Og han forsikrede, at de syge aldrig blev forsømt i nogen henseende. »De bliver helbredet saa hastig som mueligt og tillige de virksomste Medicamenter anvendt«.

I øvrigt var Kræmer sikkert den første, der begyndte at vaccinere mod kopper, idet han i et brev af 18. maj 1803 meddelte amtmanden von Hellfried, at han var »begyndt at vaccinere i Kolding den 22. martii dette Aar«.

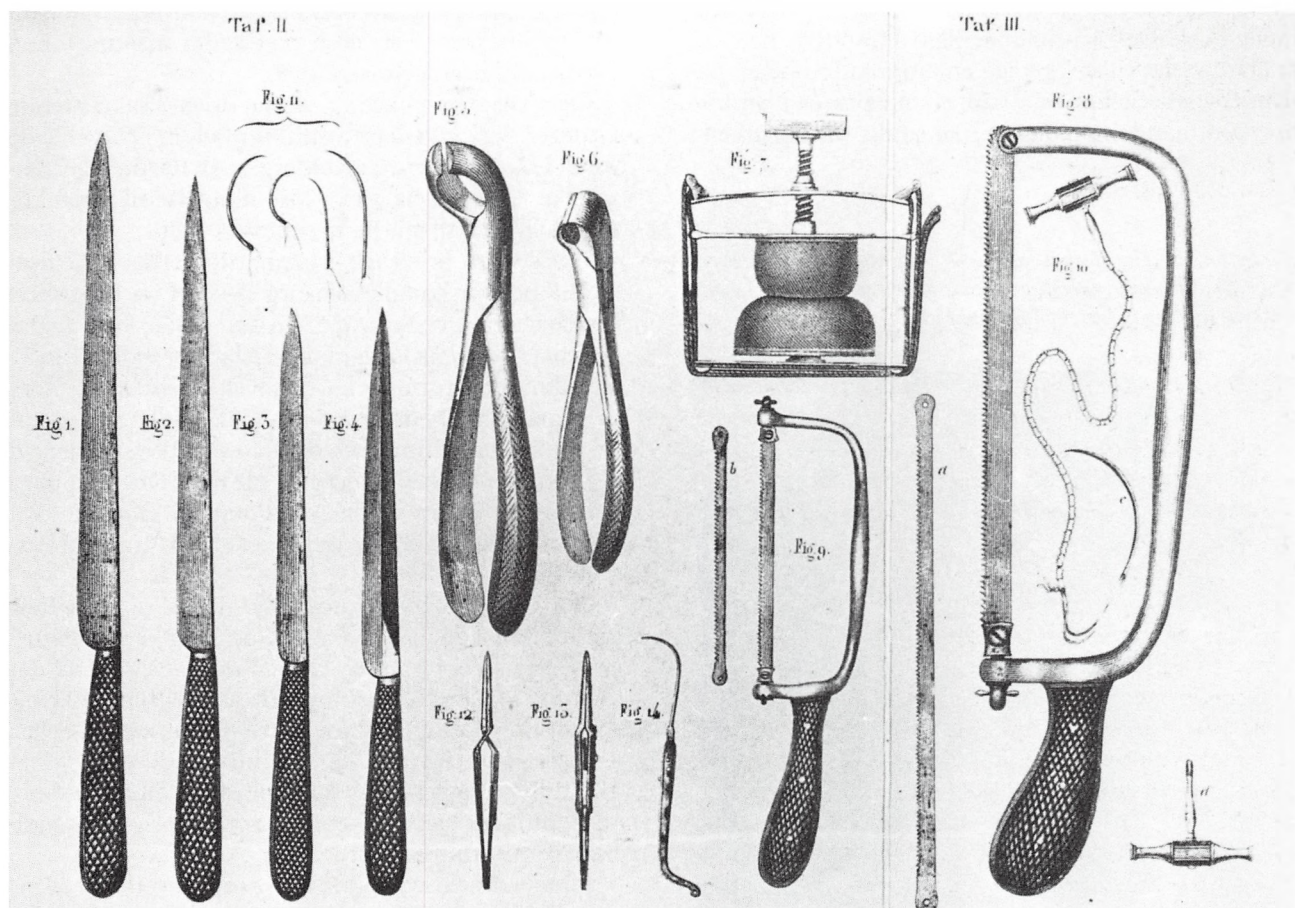
Johannes Kræmer døde 59 år gammel den 1. marts 1808, og allerede samme dag ansøgte kirurgen Johan Fridrich Kissendahl om at blive konstitueret i Kræmers stilling. I sin ansøgning skrev Kissendahl, at han havde været vikar i adskillige distriktskirurgiater — bl.a. i Ribe i begyndelsen af 1807 — og at han havde udført forskellige operationer. Desuden havde han i flere år været kompagnifeltskær »her i Stiftet og Hertugdømmerne«, inden han nu som privat kirurg praktiserede på stamhuset Nørholm med tilhørende gods.

Samtidig var han husmand i Sækbæk i Horne sogn, hvor han i øvrigt døde i 1823.

Kissendahl var kun fungerende distriktskirurg i Kolding i nogle få måneder, for allerede 31. maj 1808 udnævntes Hans Henrik Voigt. Men i sin korte funk-

tionstid havde Kissendahl til gengæld travlt. Den 12. marts 1808 kom de franske tropper til Kolding, og få dage senere ankom spaniolerne. Det betød oprettelsen af et fransk og spansk lazaret, men inden da havde Kissendahl behandlet de fremmede for en sum af 20

Kirurgiske instrumenter, der blev anvendt ved amputationer.

rigsdaler for sygdomme, af hvilke fnat ikke var den værste. At Koldinghus brændte den 30. marts, har næppe givet ham mindre arbejde.

Efterfølgeren, Hans Henrik Voigt, var åbenbart meget aktiv, for året efter hans ansættelse måtte Sundhedskollegiet skrive til ham, at han skulle være mere tilbageholdende med medicinudgifterne.

Voigts amanuensis, Gottlieb Heinrich Kannegiesser, blev den 14. juli 1821 gift med Voigts datter Sabine, og synes som svigerfaderen at have været temmelig aktiv. Den 19. oktober 1820 anmodede han om at få tilladelse til at foretage en amputation på en patient, og mærkeligt nok bad Kannegiesser i samme brev amtmanden om at udvirke, at distriktskirurgen i

Doktorstol, der blev spændt fast på en vogn eller kane, når lægen skulle på sygebesøg i landdistrikterne. Har været anvendt i egnen omkring Kolding (Museet på Koldinghus).

Vejle, Johan Friedrich Christens, assisterede ved operationen, »thi jeg har her i Byen ikke et Menneske, der kunne være mig behjælpelig ved samme«. Muligvis skyldtes dette, at Voigt på det tidspunkt var syg, for han døde få uger senere. Men da havde patienten allerede fået sit ben amputeret, og han blev forresten udskrevet fra sygehuset i februar 1821 med træben.

Efter Voigts død blev Kannegiesser konstitueret i svigerfaderens stilling, som han nok ikke var særlig interesseret i; i hvert fald blev han 31. maj 1821 udnævnt til distriktskirurg i Slagelse, og i stedet ansattes Johan Christian Lorenz Gravenhorst.

Også den gang havde Kolding privat praktiserende kirurger. Jeppe Pedersen Juhl var født i 1777 og havde været eskadronkirurg i Kolding, men havde ingen eksamen. Alligevel fik han i 1814 tilladelse til at praktisere, hvilket han gjorde til sin død i 1836.

Også Carl Friedrich Leonhard Færber praktiserede. Han var bataillonskirurg 1819-34 og fungerede derefter som privatkirurg til sin død i 1866. Han anklagede i 1822 byens jordemoder, Maren Frederichsdatter Almind, fordi hun havde givet indvortes medicin til en patient. Og det måtte hun ikke ifølge reglementet for jordemødre. Det kom der en del retsmøder ud af i sommeren 1822, men det hele endte med, at man ikke fandt »tilstrækkelig Anledning til at sætte ofternævnte Giordemoder Madame Almind under Justitiens Tiltale«.

Gotthart Lebrecht Krause blev den 31. august 1821 gift med den 25 år ældre Anne Margrethe Junghans, en datter af borgmester Hans Junghans. Og på det tidspunkt kaldes Krause for »Chirurg og Barber i Kolding«, men det er dog meget tvivlsomt, om han har fungeret som kirurg. Ægteskabet med Anne Margrethe Junghans blev senere opløst, og da han døde i 1853, omtales han i kirkebogen som »Forhenværende Barber, nu Almissem«.

Johan Chr. Gravenhorst var netop blevet 57 år gammel, da han den 9. marts 1821 blev ansat i Kolding.

Kolding den 30. April 1821.
 Deres Højhedsværds! Tager jeg
 mig fornødt heri at meddele
 at jeg i den 22. November forleden
 blev sendt frem og tilbage over græn-
 sen mellem Ribe og Vejle amter, fordi ingen ville ken-
 des ved ham. Til sidst besluttede Gravenhorst, at den
 uheldige skolelærer måtte forblive indlagt på Kolding
 sygehus. Bagefter fandt man så ud af, hvem der skulle
 betale for patientens ophold.
 Desværre døde Gravenhorst allerede den 25. sep-
 tember 1828 efter få døgn sygdom. I hans stilling
 konstitueredes nu Johan Anton Hoff, men han havde
 kun stillingen i få måneder, inden han den 22. novem-
 ber 1828 blev udnævnt til bataillonskirurg i Rends-
 borg. Til gengæld gik der et par år, inden han fik løn
 for perioden i Kolding, idet sagen måtte til højeste
 sted. Først den 18. november 1829 bevilgedes 100 rigs-
 dalere »ved Hans Majestæts allerhøjeste Resolution«,
 og det beløb blev først udbetalt i sommeren 1830.
 Den 1. april 1829 udnævntes Peter Andreas Casper
 Rosendahl til ny distriktskirurg. Han var blevet opdra-
 get og havde været i lære hos sin onkel i Skive, di-
 striktskirurg Johan Christian Stengel, der var søn af
 bødlen i Odense, som også havde tilladelse til kirur-
 gisk praksis.
 Rosendahl omtales som livlig og virksom. Han gen-
 oplivede vandmester Jens Grams lille anlæg »Rolig-
 hed« i det sydvestre hjørne af Dyrehavegårds mark,
 men anlægget forfaldt efter Rosendahls død i 1847.
 Kun navnet er tilbage i »Gramsroligheds Vej«.
 Den 2. januar 1839 indvalgte Rosendahl i Borger-
 repræsentationen med kun 16 stemmer, og dér var
 han medlem indtil januar 1845. Sandsynligvis var han
 også indblandet i bygningen af sygehuset i Hospitals-
 gade i 1837, og det var vel et led i forberedelserne til
 dette, at han et par år før var med til at udfærdige en
 detaljeret »Fortegnelse over det til Veile Amts Syge-
 hus i Colding henhørende Inventarium«.
 Da det holstenske landsenerregiment blev nedlagt
 1. juli 1842, forsvandt også bataillonskirurgerne. De
 sidste var Gotthilf Ferdinand Eschricht og Vilhelm Jo-
 hannes Ambrosius Markussen. Eschricht blev ansat i
 1836 og forlod byen i juli 1842; derefter var han over-
 læge i Helsingør indtil 1858. Senere havde han praksis

J. C. Gravenhorst.
 Deres Højhedsværds!
 Hans Christian Treschow.
 i Veile.
 N. N. 143.

Brev af 30. IV. 1821 fra distriktskirurg J. C. Gravenhorst til amtmand Treschow. Gravenhorst meddeler, at han nu er kommet til Kolding for at overtage kirurgiet.

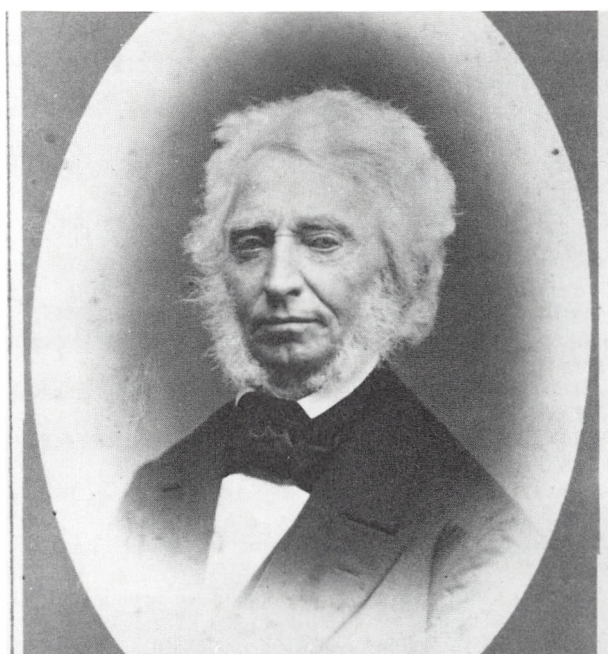
Han synes at have været en omhyggelig kirurg og administrator i stillingen som distrikts- og sygehuslæge. Herom vidner mange skrivelser til amtet om stort og småt. Desuden viste han evner til at skære igennem, som f.eks. i en sag om en skolelærer Christen Poulsen, der i januar 1828 blev sendt frem og tilbage over grænsen mellem Ribe og Vejle amter, fordi ingen ville ken-

Navn	Data	Stilling	Funktionstid i Kolding
Claus Bartskær	?	Bartskær	ca. 1544-1554
Hans Jensen Bartskær	?	Bartskær	ca. 1561-1567
Hans Holbruk	?	Bartskær	o. 1640
Peter Kruckow	d. 1654	Bartskær	o. 1640
Claus Thorbrøgger	ca. 1599-1674	Bartskær	o. 1643-1674
Hans Antonsen Muus	d. 1666	Bartskær	o. 1650
David Christensen Kruckow	1634-1686	Bartskær	o. 1660-1686
Powel Lüken	?	Barber	o. 1669 (?)
Johan Gissche	?	Feltskær	o. 1670 (?)
Gert Clausen Thorbrøgger	1645-1699	Bartskær	ca. 1670-1699
Lorentz Clausen Thorbrøgger	ca. 1646-1700	Bartskær	ca. 1670-1700
Johan Powelsen	?	Balber	o. 1670 (?)
Thomas Pedersen Baad	?	Bartskær	o. 1677 (?)
Nicolai Barner	1636-1718	Regimentfeltskær og bartskær	ca. 1683-1705
Jens Jensen Møller	ca. 1661-1694	Bartskær	ca. 1685-1694
Hans Adolph Werner	?	Regimentfeltskær	ca. 1686
Hans Madsen Bach	?	Privilegeret bartskær	1700-1716
Johan Jørgen Buckfisch	d. 1739	Bartskær bevilling 10/9-1701	(?)
Claus Gertsen Thorbrøgger	1679-?	Kirurg	o. 1705-1714 (?)
Frederik Jacobsen	d. 1743	Feltskær	ca. 1714-1743
Lambert Frederik Engvarij	d. 1754	Barber-kirurg	1716-1754
Johan Jockum Kalbach	?	Feltskær	o. 1719 (?)
Lorentz Andersen	d. ca. 1765	Garnisonskirurg	1751-1761
Alexander Hendrik Flock	ca. 1724-1806	Barber og stadskirurg	1754-1761
Joakim Hollin	ca. 1718-1771	Bataillon- og regimentfeltskær	1758-1771
Jens Henrik Fertig	ca. 1732-1787	Stadskirurg	1761-1762
Sigismunde Setlitz	?-1762	Feltskær	o. 1762 (?)
Gottlieb Wilhelm Silchmüller	d. 1806	Praktiserende kirurg	1762-1769
? Redisch	?	Eskadronfeltskær	o. 1770 (?)
Martin Sørensen	ca. 1723-1801	Kirurg	1771-1772
Johan Carl Sager	ca. 1742-1788	Stads- og amtskirurg	1772-1788
Gerbrant Iacob Schipper	ca. 1761-?	Eskadronfeltskær	o. 1787 (?)
Johannes Christian Kræmer	1749-1808	Distriktskirurg	1788-1808
Michael Christian Hiort	ca. 1785-?	Eskadronfeltskær	o. 1801 (?)
Johan Fridrich Kissendahl	ca. 1752-1823	Konstitueret distriktskirurg	1808
Hans Henrik Voigt	1766-1820	Distriktskirurg	1808-1820
Jeppe Pedersen Juhl	1777-1839	Praktiserende kirurg	1814-1839
Carl Friedrich Leonhard Færber	1788-1866	Bataillons- og praktiserende kirurg	1819-1866
Gottlieb Heinrich Kannegiesser	1788-1852	Praktiserende kirurg	ca. 1820-1821
Gotthard Lebrecht Krause	ca. 1797-1853	Barber-kirurg	o. 1820 (?)
Johan Christian Lorentz Gravenhorst	1764-1828	Distriktskirurg	1821-1828
Johan Anton Hoff	1784-1861	Konstitueret distriktskirurg	1828
Peter Andreas Casper Rosendahl	1797-1847	Distriktskirurg	1829-1847
Gotthilf Ferdinand Eschricht	1810-1883	Bataillonskirurg	1836-1852
Vilhelm Johannes Ambrosius Markussen	1808-1857	Bataillonskirurg og praktiserende læge	1837-1857
Friedrich Peter Aemil Bloch	1801-1877	Distriktslæge	1847-1877

Kirurger og bart- og feltskærer i Kolding indtil midten af 1800-tallet. For en del af de nævnte personer er der tvivl om, i hvor stort omfang de har fungeret i Kolding, og i disse tilfælde er der anført (?) efter angivelsen af funktionsperioden.

i Københavnsområdet til sin død i 1883. Vilhelm Markussen kom til Kolding i 1837, og da bataillon blev nedlagt, fortsatte han som praktiserende læge. Han blev senere krigsråd og deltog som overlæge i felttoget i 1848.

Vilh. Johs. Ambrosius Markussen (1808-1857). Bataillonskirurg og senere praktiserende læge i Kolding 1837-1857. (Københavns universitets medicinske historiske museum).

Friedrich Peter Aemil Bloch (1801-1877). Distriktslæge i Kolding 1847-1867. Han var den sidste med eksamen fra Kirurgisk akademi. (Det kgl. Bibliotek).

Efter distriktskirurg Rosendahls død i 1847 udnævntes den 46-årige Friedrich Peter Aemil Bloch, som bl.a. havde været læge i Godthåb på Grønland i seks år, inden han vendte tilbage til Danmark. Han var distriktskirurg i Kolding, indtil han blev afskediget som kancelliråd i 1867; derefter praktiserede han privat i byen til sin død i 1877.

Bloch blev den sidste distriktslæge i Kolding, som var uddannet på det tidspunkt, hvor der var forskel på den medicinske og kirurgiske eksamen.

Litteratur

- Carøe, E. Bartskeerer og Kirurger i Kolding, Vejle og Fredericia. Vejle amts årbøger 1912.
- Carøe, K. Den danske Lægestand 1459-1900. Bind I-V. København 1905-6.
- Eliassen, P. Borchs Gaard i Kolding og dens Beboere gennem Tiderne. Vejle amts årbøger 1914.
- Eliassen, P. Det gamle og nyere Kolding. Kolding 1910 (1975).
- Eliassen, P. To Kolding Borgmestre. Vejle amts årbøger 1911.
- Fogtmann, L. Kongelige Rescripter, Resolutioner og Collegiebreve. IV Deel, 4 Bd. 1787-1788. Kjøbenhavn 1795.
- Gotfredsen, E. Medicinens historie. 2. udg. København 1964.
- Knudsen, A. Tanker ved Doktor Sagers Grav i Kolding. Vejle amts årbøger 1916.
- Nellemann, A., Moseholm, K. Koldingstudenter indtil 1856. Kolding 1988.
- Petersen, C.P.N. Den danske Medicinal-Lovgivning. Kjøbenhavn 1833.
- Saugman, E. Den danske hærs lægevæsens oprindelse og udvikling gennem tiderne. København 1955.
- Snorrason, E. Skarpretter og/eller kirurg. Medicinsk historisk årbog 1987.
- Sørensen, T. Fødselshjælp og jordemødre i Kolding omkring 1800. Koldingbogen 1986.
- Sørensen, T. Om Kolding sygehus gennem 250 år. Medicinsk forum 1987; 40: 99-106.
- Sørensen, T. Skolelærer Poulsens rejser over amtsgrænsen. Vejlægen 1988; 5: 8-9.
- Worsøe, H.H. Vonsild kirkebog 1659-1708. København 1982.

Utrykte kilder

- Landsarkivet for Nørrejylland. Horne sogns kirkebog 1815-25.
- Landsarkivet for Nørrejylland. Kirkebøger for Kolding kirke. (Kopi i Kolding stadsarkiv).
- Landsarkivet for Nørrejylland. Kolding rådstuearkiv. Kopibog 1766-74 og 1782-92.
- Landsarkivet for Nørrejylland. Ribe stiftamts arkiv. Indkomne breve. Pk. 389.
- Landsarkivet for Nørrejylland. Ribe stiftamts arkiv. Kopibog 1768-72, 1787-92 og 1806-8.
- Landsarkivet for Nørrejylland. Vejle amts arkiv. Indkomne breve. Pk. 197-99, 311, 455, 458-59, 1078.
- Landsarkivet for Nørrejylland. Vejle amts arkiv. Kopibog 1808.
- Rigsarkivet. Folketælling 1787 og 1801. Thorstrup sogn. (Kopi i Landsarkivet for Nørrejylland).
- Rigsarkivet. Folketælling 1787, 1801 og 1834. Kolding købstad. (Kopi i Kolding stadsarkiv).